

Et ophold i Jylland, på de danske øer og i København (1858-1860)

Af Horace Marryat

Indledning, oversættelse og noter
ved

Inge E. Becker-Christensen og F. L. Hepworth

En rejsebeskrivelse af ganske usædvanlig karakter kan man læse i den engelske forfatter Horace Marryats bøger, der udkom i London i 1860 under titlen "A residence in Jutland, the danish Isles and Copenhagen". Marryat var af fornem engelsk slægt; hans far, Joseph Marryat MP, var formand for Lloyds i London, og hans bror var den berømte forfatter og kaptajn i den engelske flåde, Frederik Marryat, der særlig er kendt for mange drengbøger: Peter Simple, Midshipman Easy, Børnene i Nyskoven o.m.a.

Horace Marryat blev født i 1818, og i 40 års alderen påtog han sig at give englænderne et grundigt indtryk af Danmark og senere af Sverige. Sammen med sin hustru, nogle venner og tjenestefolk gennemkrydsede han i to år vort land fra Holsten til Skagen, fra Ribe til Bornholm; var en æret gæst på vore store godser og havde kong Frederik VII som fremviser, da han besøgte Frederiksborg Slot.

Marryats bøger er spændende læsning, fordi han ikke nøjes med navne og data, men i høj grad lytter til, hvad egnens befolkning fortæller om sæder og skikke, sagn og vort lands historie. Han beskriver flora og fauna, landskabet og nyder folkelivet. Han er sandsynligvis den første turist, der på den måde har berejst vort land og en del beretninger kan forekomme nutidens læsere vel fantasifulde. På de følgende sider bringes et uddrag af Marryats beskrivelse af sin rejs e gennem den vestlige del af Limfjorden og Thy. Vi har forsynet oversættelsen med en række notater, der følger efter artiklen, medens Marryats egne kommentarer bringes som fodnoter. Vi vil gerne takke årbogens redaktør, Torsten Balle, for den udviste interesse ved tilrettelæggelsen af artiklen og notaterne.

12' juli 1859.

Hvis der ikke er noget særligt spændende ved vor sejltur i dag, vil man i det mindste være optaget af den store mængde øer her, næs der, som landet bagved værdigt overskuer. En kirke eller herregård kommer til syne, hver gang skibet skifter retning; man sejler videre, og det samme viser sig fra en anden side. Vi har kun snurret rundt som en top. Vær sikker på, at der er megen skønhed i et lavland, hvis folk kun ville få øje derpå.

Mors

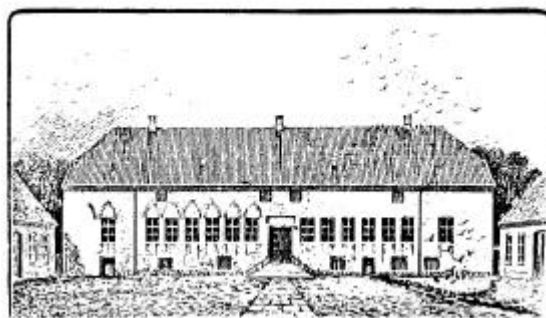
Vi nærmer os øen Mors, dens lille hovedstad, Nykøbing, er allerede i sigte - en høj kirke, noget fordringsfuld, en havn, skibe og huse med røde tage og den uundværlige skov til den ene side. Båden lægger til, vi går fra borde og spadserer omkring i en halv times tid. På stranden er der dynger af flyndere, og pramme lossere tørve,

hvad der får én til at tro, der ingen moser er på øen. Kirken¹⁾ er en smuk murstensbygning med to hvidkalkede

Nykøbing. Den gamle sparekasse og St. Clemens kirke.

gavle, hvor man ser 35 små nicher, der tidligere indeholdt helgenfigurer. Det var engang Dueholm klostrets kirke, med hvis munke indbyggerne altid var på kant. Disse nordlige kirker har i deres smukke, hvælvede lofter et fortrin fremfor andre af mere almindelig arkitektur. Vi har lige tid til at tage en vending gennem byen - rædsom brolægning, men ren; hvert vindue et drivhus - kamelia er højeste mode; man skulle tro, at hver gang en skål eller kande får en revne og kasseres, så vender den tilbage med rang af blønsterpotte. Morbær vokser her som fritstående træer.

Nykøbing. Dueholm Kloster i forrige århundrede.

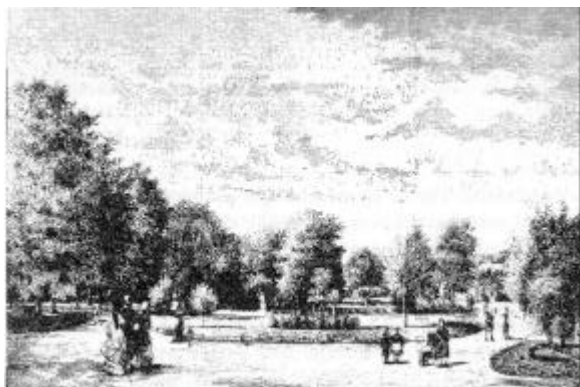
Vi sejler videre ud i det åbne vand, til vi drejer ind mellem to landtunger, den ene høj og myndig, det rigtige sted til en lensmands slot; to rummelige gamle huse med store gavle - engang en mølle, nu kullager - står ved

strandbredden. Det er Feggeklit, velkendt af alle englændere som fødested for vor Shakespeares Hamlet - Amled, som han kaldes i Danmark. En flok får kommer til syne ude i vandet; de var vadet ud til en lille holm udfor Feggeklit og blev fanget af højvandet.

Se, hvordan de står og venter på, at de ved ebбетid kan komme tilbage.

Thy

Vi sejler nu rundt om en pynt, og den lille by Thisted kommer ganske uventet til syne med sin kirke og havn; vi er snart i land og indlogeret på Hotel Limfjorden. Thisted er på ingen måde bemærkelsesværdig, den synes at være en rar, hyggelig by, bygget for ikke længe siden; den har en tilstødende skov, der er plantet af indbyggerne, for at de

Thisted. Plantagen 1872. Tegning af V. Birch.

selv kan få glæde af den. I forbindelse hermed er der anlagt en planteskole med små træer, som bliver givet gratis til de bønder, der ønsker at beplante deres jorder, men de er på nuværende tidspunkt ikke interesseret heri, og man kan kun håbe på resultater, hvis skolerne tager problemet op. Med så meget uopdyrket land i Jylland er det en skam ikke at udnytte jorden på en eller anden måde, og folk kunne lige så godt skaffe sig deres eget tømmer som få deres forsyninger fra Norge og Sverige.

Thisted Store Torv ca. 1875. Til venstre Kiils Gård og Brinckmanns gamle gård. I midten rådhuset (med smallere vinduer forned). Yderst til Højre et hjørne af den gamle præstegård.

Vi tilbragte aftenen i amtmand, baron Rosenkrantz' hjem, hvor vi igen mødte en ven fra Rosenholm, der for nylig havde købt et gods i nærheden af Sjørring sø.

Landsdelen Thy er rig på oldsager af enhver slags; nogle er lavet af sort, basaltlignende granit²), der kan poleres blankere og slibes skarpere end andre materialer. Bønderne er ovetroiske, når det drejer sig om at forstyrre de gamle gravpladser, hvorfor disse endnu er urørte, med

mindre en ny vej skal laves, eller ploven går hen over en ældgammel slagmark.

Baron Rosenkrantz fortalte mig en historie om en bonde, på hvis jord der stod en anselig gravhøj, under hvilken - i følge overlevering - en stor skat skulle være skjult. Denne skat måtte kun anvendes af gårdejeren, hvis han virkelig skulle komme i nød. For nogle år siden foranstaltede den vantro ejer af gården en undersøgelse og åbnede kæmpehøjen. Kort efter blev hans hus såvel som avlsbygninger fuldstændig ødelagte af brand. Bønderne så i denne ulykke en dom over gerningsmanden, og lige siden har gravhøjen været urørt.

En mærkelig hændelse indtraf for få år siden på Oksholms jorder³). En mand sank dybt i mudder i sine bestræbelser på at gå tværs over en mose, og da han efter mange anstrengelser var kommet fri, følte han, at der hang noget fast ved hans ben. Først troede han, det var en slange, men opdagede snart, at det var en massiv halsring af det pureste guld. Efter at den var sendt til København - hvor den nu kan ses - modtog han 500 daler, som svarede til dens fulde værdi.

Sjørring

Baron Rosenkrantz og hans elskværdige familie havde været så venlige at arrangere en udflugt for os - nogle til hest og andre i vogn - for at vi skulle se søen og det engang så berømte slot. Vi startede i eftermiddags kl. fire - et stort selskab, tre vogne og fire ryttere - til Sjørring sø, en tur på fire engelske mil fra Thisted. Vi gjorde et kort ophold på kirkegården ved et gravsted for en irsk biskop og hans hustru, der havde lidt skibbrud på kysten. Gravmindet består af fire gavlstøtter af granit, hvorpå der er indhugget fantastiske kors, hjerter og andre symboler; en trekantet granitblok er anbragt mellem hver af disse to endestykker. På én af blokkene ses en gejstlig figur med mitra på hovedet og en bispestav i hånden; på den modsatte side af stenen er der en kvindeskikkelse⁴). Mellem de to blokke ligger der en stor flad sten.

Granitstenene i Thys landsbykirker er beundringsværdigt forarbejdet; kirkerne er næsten alle uden tårne - disse er blæst ned for længe siden - og man ser nu mange steder en smuk rundbuet indgang. Her på stedet ligger mange af de tidligere gravminder af træ, men af ret primitiv karakter; én er dog forsynet med inskriptioner og mærkelige udskæringer.

Vi spadserede op til højdedraget ved den modsatte ende af søen, hvor kong Knud den Helliges berømte kongsgård⁵) stod omgivet af en anselig vold og voldgrav, der havde udløb til søen. Sjørring sø var på den tid en fjord, der åbnede sig ud i Vesterhavet - en slags jydsk Brest (havneby i Bretagne) - og brugtes som havn for den nordiske flåde. Søen er spærret mod nord af en række sandbanker, og hvor tror De, at alt det sand er kommet fra? Fra England - sådan siger folk i Thy - for i gamle dage levede der en dronning i England, der, da hendes kærlighed til en dansk konge ikke blev gengældt, af hævnlyst arbejdede 7 år med 7000 mænd på at grave den Kanal, der nu skiller England og Frankrig. Derved kom vandet fra Atlanterhavet brusende, bragte sand og ødelæggelse med sig, tilstoppede havne og lagde de mest frugtbare marker øde langs kysten af Vest- og Nordjylland. "Pyt med det", sagde Thyboerne, "vor tid kommer nok, for

en spådom siger, at den tidligere danske koloni i England igen en dag vil blive erobret af en dansk konge". Dronningens hævn bar dog straffen i sig selv, for da havet gennembrød den sidste spærring, blev hun ført bort af det frådende vand.

Der er mange små holme spredt rundt omkring i Sjørring sø, hvor alle slags havfugle findes i overflod*. Her bygger havørnen sin rede; man kan næsten ikke skelne dens æg fra hønseæg. Nær søen findes agerhøns, bekkasiner, snepper og mange slags vildt.

Ved denne sø blev en bissekræmmer for mange år siden overfaldet af to røvere. Han fik øje på en flok vildgæs, der fløj hen over hovedet på ham og råbte: "Hvis der ikke er andre til at vidne om min død, beder jeg Vor Herres fugle afgive vidnesbyrd". Få minutter efter udåndede han. Årene gik, og ingen kom på sporet af drabsmændene; men en søndag, da menigheden var forsamlet på kirkegården, medens den ventede på præsten, fløj en flok vildgæs skrigende forbi, og en holstensk hestehandler råbte til sin kammerat: "Se! der er er bissekræmmerens vidner". Disse ord ledte opmærksomheden hen på hestehandleren, og da folk spurgte, hvad han mente dermed, tabte han besindelsen og tilstod til sidst, at han og kammeraten var bissekræmmerens mordere.

På en kirkegård i nærheden ligger Lieutenant Harboard og otte engelske søfolk begravet. De forliste med "Polyphemus" ud for kysten her for nogle år siden. Længere henne findes ruinerne af Torup kirke, hvis menighed forlængst er borte, drevet væk af flyvesandets voldsomme angreb, der naturligvis kom fra England. (Kirken blev nedrevet i 1794. ovs. anm.).

På en anden lille ø i midten af Sjørring sø stod engang en borg⁶), der bevogtede fjorden. Intet under, at mændene fra Thy følte had til den engelske dronning, som ved sine rænkefulde anslag blokerede og ødelagde så god en havn. Vi besøger nu den kanal, der vil være fuldført næste forår. Afvandingen af denne sø ledes af kaptajn Jagd, en dansk officer fra Fyn. Som jeg nævnede under mit besøg i Silkeborg, kan de jydsk søer sammenlignes med perler på en snor. En kanal graves til den nærmeste sø, idet den samtidig ændrer åløbet således, at et fald på 15-20 fod opnås; når sluserne engang åbnes, vil dræningen hurtig blive virkningsfuld. Kaptajn Jagd har indrettet sig i en nærliggende mølle, hvorfra han kan føre opsyn med de hundrede arbejdere. Tyve fod sand skulle fjernes, før de kom ned til selve lerjorden. Jeg måtte smile, da jeg så, hvordan hytten var indrettet: en engelsk patentovn, købt fra vraget af "Polyphemus", et oliemaleri af en eller anden engelsk klosterruin fra den fornylig strandede damper "North Sea", pragtfulde udskårne og forgyldte skodder fra en russisk brig, der også forliste her. Så var der stentøj fra skibe, der havde været lastet med appelsiner og jern.

Så langt øjet rækker, ser man et hav af gravhøje hæve sig som bobler i en gryde kogende vand. Der er ingen tvivl om, at Thy i gamle dage var en af de rigeste og tættest befolkede landsdele i kongeriget.

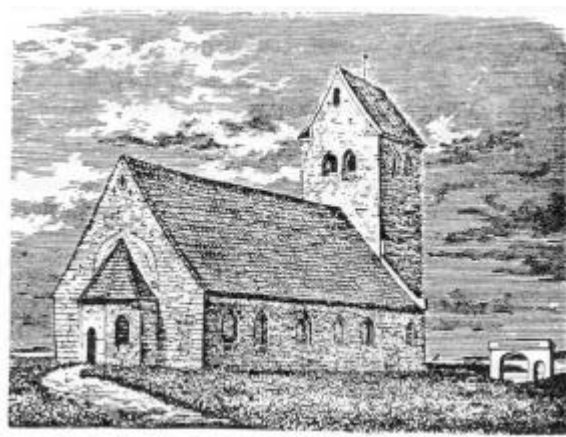
Ingen oldsager er hidtil fundet ved udgravningsarbejdet af kanalen, men denne udtørring af Sjørring sø ser

arkæologer hen til, som var det en jydsk Tiber, og man forventer store resultater af dette foretagende. Kristtjørn kunne vokse på klitterne, de tåler det danske klima og ville nyde en sandet jordbund. Man kan vade knædybt i buskadser af disse planter på de mest udsatte kysstrækninger ved La Vendée (fransk provins syd for Bretagne ovs. anm.) og på øerne udfor Bretagnes kyst. Intet træ modstår vinden bedre, det ved vi fra England. Tamarisk'en kan også med fordel anvendes til at binde sandet.

Vestervig

13' juli 1859.

Vi tager fra Thisted om eftermiddagen. Limfjorden er urolig som et åbent hav; klinerne på Mors overfor er imponerende høje. Vor vej løber langs bredden; et mystisk land, gravhøj på gravhøj og af og til glimtet af en sø med klitter som baggrund, hvide kirker rejser sig her og der, som ville de ved deres nærværelse ære de hedenske gravminder.

Vestervig kirke før restaureringen.

Vort seletøj går i stykker; den røde postfører tager hatten af og siger: "Lend os a scizzors!" Han får saksen, og skaden bliver hurtigt udbedret. I disse egne følges udtale og stavemåde ikke ad som i England; et gods nær vor vej, der på kortet benævnes Todbøl, kaldes af bønderne *Tjudorbøl*, og endnu mærkeligere, i landsbyen Snedsted bor der en gammel kone, som med fryd udtaler navnet Anna Boleyn som *Bulne Anna*. Vi ankommer til den lille by Vestervig, standser vognen ved klosterkirken og går gennem en portal ind på hedelandets kirkegård. Kirken, der blev opført i det 12. århundrede, var et anseligt bygningsværk i fordums dage, og tårnet brugtes som sømærke for indgående skibe. Den er indviet til Sct. Thøger – en helgen, der er ukendt under sydligere himmelstrøg – og opført af granit. Granitsøjler og arkader understøtter sideskibene, alt smukt hvidkalket. Når man kommer ind på kirkegården ses til højre en lang, smal gravsten hugget i granit. Læg vel mærke til, at den er knækket på midten, og med lidt fantasi kan man skelne aftrykket af en hestesko.

Inskriptionen *Habet tumulus cum fratre sbroren⁷*) kan stadig læses af dem, der har forstand på det. På denne sten, der er omtrent 12 fod lang og anbragt mellem to stenstøtter, er der mejslet to kors. To hviler fredeligt her, deres navne er kendt af alle i Danmark, gamle og unge, rige og fattige. Enhver har læst og mange grædt over den

* Marryats notat: Foruden de almindelige fugle, der er for talrige til at nævnes, findes: *Larus ridibundus* (hættemåge), *Sterna cantiaica* (kentisk terne eller splitten) og *Anglica* (sandterne eller engelsk terne).

sørgelige historie om Liden Kirsten og hendes elskede prins Buris, der, som sagnet fortæller, med udstukne øjne i elleve år var lænket til klostermuren, hvorfra han lige kunne nå hen til Liden Kirstens grav⁸).

I året 1610 blev graven åbnet efter ordre fra amtmanden, og kisten viste sig at være todelt, hver del indeholdende et skelet, et af en mand og et af en kvinde. Vi satte os ned ved graven og læste folkevisen om Liden Kirsten højt på dansk. Denne vise er blevet sunget på alle Nordens sprog, i Norge, Sverige, Danmark, Island og på Færøerne og Orckney øerne, og desuden dukker den op i Scotland i ændret udgave med titlen Sweet Willie⁹).

Vi drog nu til vor kro, der allerede havde værelser parat til os. Vestervig er den betydeligste landsby i Thy. "Hvad er det for et hus?", spørger vi, idet vi peger på et overfor. "Rådhuset", svarer man; så kommer der tre skoler, et apotek og borgmesterens hus for ikke at glemme provstens. Men hvor er befolkningen henne? Spredt rundt omkring, her og der og alle vegne, milevidt mellem klitterne.

Thyborøn

14' juli 1859.

Vi har overværet en auktion i dag, ikke, som De måske tror, over gammelt dansk porcelæn, heller ikke over indboet fra et gammelt slot, hvor slægten er uddød, nej, intet af den slags. Vi har været til auktionen over damperen "North Sea", der nu ligger på strandbredden, kun et stenkast fra fiskerlejet Thyborøn. I selskab med baron Rosenkrantz, Vestervigs borgmester, den engelske konsul og en hel båd fuld af autoriteter gik vi om bord i en sejlbåd i landsbyen Krik, ca. otte miles fra vort bestemmelsessted. En dejlig brise bar os let over bølgerne, og skumsprøjtet, der slog op imod vore ansigter, måtte kunne berolige nerverne et helt år frem i tiden. Efterhånden bliver det mere lavvandet, sandbunden kommer til syne - vi mærker et bump, igen et bump, vi kommer fri, så et sidste bump og vi sidder fast. Vi bliver undsat af en fladbundet båd, der stages af sted indtil en halv mile fra kysten, hvor vi bliver mødt af tre bønder med deres arbejdsvogne, der snart bringer os sikkert ind på stranden. Masterne og skorstenen af det forliste skib kommer til syne over klitrækken ligesom også masterne på et norsk skib, der har lidt samme skæbne.

Vi tager ind på kroen og bliver modtaget af krokonen, mor Abelone - en pudsig gammel dame, lidt af en personlighed - som gænger vore damer ind i et værelse, for at de kan tørre deres gennembløede klæder. Selv går jeg ud på pladsen foran med frakkeskøderne løftet op under armene. I modsætning til et ildsted kan man altid være sikker på, at blæst kan tørre en, forudsat der er nok af den, og den er der ingen mangel på i Jylland. Jeg gjorde min spadseretur længere ved at gå ned til havet; passerede først en klitrække, der var omhyggeligt tilplantet med marehalm, gik så op over den næste og kom derefter ned på stranden. Et lille telt var rejst nær vandet, og af hensyn til auktionen var effekter fra skibet lagt i rad og række: ankre, tovruller, sejl, sække med kul, rustent udseende jernkæder, køkkentøj etc. Ting af større værdi var anbragt i landsbykroen for senere at blive afhændet.

Selve "North Sea" lå på siden i sandet. Havet var uroligt, og bølgerne slog ind over skibet; to nætter til med

sådan et vejr, og det vil splintres. Da det første gang strandede, var ingeniøren fra assurancekompagniet tilsyneladende blevet rådet til at sælge skibet på stedet. Forsikringssummen var imidlertid for stor - £ 13000 - til, at selskabet uden videre ville opgive en redningsaktion. Man regnede med, at vestenvinden ville bringe højvande, så det igen kom flot. Vestenvinden kom, men med bølgeslag så voldsomme, at skibet fyldtes med vand. Derfor blev foretagendet opgivet efter en udgift på næsten £ 2000.

En ting er sikkert, at intet fartøj, der en gang er strandet på denne, den mest farlige af alle kyster, nogensinde kan komme fri igen. Østenvinden blæser vandet bort fra kysten, medens vestenvinden bringer brodsøer med sig af en så voldsom kraft, at intet kan modstå dem. Mange andre skibe ligger her i samme forfatning, for slet ikke at tale om de vrage, der ligger på kysten herfra og til Skagen. Længere sydpå ligger "Auguste", en fransk båd, og længere borte hollænderen "Harborg"; så kommer en svensk fregat "74", og så fremdeles; et regiment af master fra spøgelsesskibe, der ligger begravet i sandet ned langs hele Jyllands vestkyst. I året 1811 forliste to store engelske krigsskibe på denne kyst, "Sct. George" og "Defiance". Indtil for ikke så mange år siden ragede masterne endnu op over havet. "Defiance" kan stadig lokaliseres ved ebбетid; dog ikke skeletterne af admiralens hustru og tre døtre i kaptajnens kahyt, som en ung dame sagde til mig for nogle dage siden.

Sidste år på denne tid lå ti skibe tæt ved siden af hinanden forliste på revlerne med masterne stikkende op over vandet. De er siden slået til vrage, men endnu afslører hver vigende bølge sorte tømmerrester. Da jeg ikke havde i sinde at byde på tingene, og jeg i bogstaveligste forstand var ved at blive blæst i stumper og stykker, begav jeg mig til kroen, hvor auktionen var ved at blive forberedt; en kro af et så utiltalende ydre, at man ikke ville ønske, ens værste fjende skulle bo der.

Abelone - forøvrigt et gammelt jysk navn - er meget ivrig efter, at vi skal spise. Hun er en løjlerig, rynket, gammel kone, hvis hovedtøj er en slags turban lavet af et sjalsmønstreret tørklæde, fæstnet med en sort snoning af det samme stof; hendes trøje er lukket med to store ravknapper - samme slags som mænd har på deres frakker - i gammeldags sølvindfatninger. Vi spørger hende, hvor hun har fået dem fra? Fået dem! De tilhørte hendes bedstemoder og hendes bedstemoder igen. "De er smukke". "Smukke! ja, lige så smukke som Abelone selv", og hun ler som en gammel heks. Da hun ser, at vi beundrer knapperne, trækker hun frem fra det tørklæde, der dækker hendes visne hals, en kæde af ravperler så store som dueæg; mørkt rav, således som østerlændinge elsker det, af den fineste sort, som hendes sønner havde samlet til hende, da de var børn. Hun siger, at de er gode for øjnene; alle kvinderne bærer dem, og det gør de ret i her i dette land, hvor sandflugt er så almindelig. Hun havde endnu to sønner i live, begge lodser, og da hun fortalte os, hvorledes hendes to yngste begge havde mødt deres våde grav, forliste i en vinterstorm, fyldtes hendes øjne med tårer, hun brast i en fortvivlet gråd og forlod hurtigt værelset. Stakkels Abelone! hun er ikke alene om at sørge, for frygteligt er tabet af menneskeliv på denne stormfulde kyst.

En fiskers liv er angstfyldt, ikke så meget for ham selv, for han er hjemme på havet. Han tænker kun lidt på faren; et pludseligt vindstød, en kæntring, en kamp med bølgerne og alt er forbi. Men for dem, der bliver hjemme, er angsten forfærdelig; hvilke søvnløse nætter, når vejret er stormfuldt, hvilken ventetid. Håb, der opgives lidt efter lidt, og som alt for ofte efterfølges af meddelelsen om død og af sorgen.

På Bretagnes kyst, der næsten er lige så farlig som den, vi nu står på, ser man ofte efter en stormfuld nat hustruer og pårørende til dem, der kæmper med bølgerne, stå på de yderste klipper; med ængstelige blikke prøver de at få et glimt af de tilbagevendende skibe. Når fiskerflåden vender hjem efter flere måneders fravær, kan man midt i det lykkelige gensyn mellem søfolkene og deres koner og landsbybeboernes glade velkomst se en ung kvinde stå omgivet af sine små børn; hun græder bittert, støttet af venlige naboer, der er villige til at glemme deres egen glæde og trøste hende i hendes sorg. Hun har lige fået at vide, hvorledes faderen til hendes børn har fundet sin grav, og hun er nu ene og forladt. Den påfølgende helligdag stråler altrene med tændte vokslys, og der gives takkegaver for Guds nåde. Man kan smile, man kan rynke på næsen, kalde det afgudsdyrkelse og papisme, men et offer fra et taknemmeligt hjerte, selv om det skyldes overtro og vildfarelse, vil stige op til nådens trone, og Han vil ikke forsmå hjertets udgydelser.

Der er en mærkbar forandring i beboernes udtale på denne kyst; sproget ligner mere og mere vort eget. ”Will’ee drink a glass milk?” spurgte gamle Abelones datter os, da vi første gang trådte ind i huset, og den gamle kvinde kaldte hende ”Mari” i stedet for Marie, som navnet udtales af danskerne. Senere svarer kusken på et spørgsmål. ”Three” - ikke tre, men et tydeligt th – ”waggon come after os”. Et bredt sprog ligesom bønderne taler hos os.

Auktionen var nu afsluttet, og vi forberedte os på at tage af sted. NB! stentøj, service af plet m. m. solgtes for højere priser, end de oprindeligt havde kostet på lageret i Sheffield, hvor det var købt.

Agger Kanalen

Vejret var for stormfuldt til, at vi kunne sejle tilbage, derfor måtte et par vogne, lånt hos bønderne, køre os til færgen på denne side af Aggerkanalen. Vi passerede vraget af det strandede engelske skib ”North Sea”, som snart vil forsvinde i de tunge bølger, der nu hamrer imod dets sider. Vi kører nogle miles hen over et fladt stykke land med flyvesand, der ganske vist ikke når højere op end til midt på hestenes ben, ellers ville det have været uudholdeligt. ”Jeg husker”, sagde en herre, der ledsagede os, ”dengang denne sandslette, som vi nu kører hen over, var en af de frugtbareste enge i Jylland”. Kanalen var på den tid lukket og hele kysten beskyttet mod Vesterhavet af en række høje klitter. Postruten fra Agger til Lemvig gik langs stranden^{**}).

** Marryats notat: Det var i februar 1825, at den voldsomste storm mands minde hærgede Jyllands vestkyst. Vesterhavet, der rasede med en styrke uden sidestykke, brød ind over klitterne og udjævnede dem, idet det bragte sand og ødelæggelse ind over det tilstødende landskab og skaffede sig adgang til Limfjorden ved at genåbne Aggerkanalen, der havde været lukket i to århundreder. Det var dog først i 1834, at det

Aggerbønderne lever hovedsagelig af fisk. Ligesom alle skandinaver elsker de pølser og saltmad. Festmåltidet ved et bryllup består her af fire retter fisk, endda meget almindelige slags, for man fortærer hundehaj og andre ækle fisk. Kød bryder de sig ikke om, heller ikke om brød. De siger, det er en skam at formale og bage godt korn til brød, når det kan blive til brændevin.

Denne ligegyldighed overfor brødet er ikke i overensstemmelse med danskernes religion, for de siger, at brødet er så værdifuldt, at man end ikke må lægge bibelen derpå. Og når en bonde på Sjælland taber et stykke brød, tager han det hurtigt op, kysser det og beder Gud om tilgivelse for at have behandlet hans gode gave så skødesløst. Mangfoldige historier fortælles af gamle folk for at advare børnene mod at bespotte det hellige brød.

En ung pige, der tjente nær Flinterup på Sjælland, fik en dag lov til at besøge sin gamle mor, og hendes madmoder gav hende fem brød med. Pigen klædte sig i sin fineste stads, og da hun kom til et sted, hvor vejen var næsten ufremkommelig på grund af mudder, lagde hun brødene ned som trædesten for ikke at tilsmudse sine sko og for at komme tørskoet over. Men da hun satte sine fødder på brødet, sank de dybere og dybere, indtil hun forsvandt fuldstændigt i sumpen og aldrig mere kom til syne. Pigerne i landsbyen synger stadig en sang om den slemme pige, der trådte på brød for at holde sine sko rene^{***}).

Vi sejlede over den store kanal i en lodsbåd, og kørte derefter over den mindre, som nu fuldstændig er lukket for sejlads. Vi fortsætter temmelig trætte vor rejse gennem den nydelige landsby Agger ved Flade sø, kommer forbi den nye kirke - den gamle¹⁰) er for længe siden begravet i sand. Hvor kører den mand dog langsomt!

Slutning

Det Schimmelmanske Palæ 16' april 1860.

Min rejse er nu til ende, for i morgen skal vi forlade København. Jeg har efter min bedste overbevisning nedskrevet, hvad jeg har set, hvad jeg har besøgt og mine indtryk. Mine vandringer gennem kongeriget Danmark har været af største interesse. Alligevel, læg mærke til det, anbefaler jeg ikke denne tur til alle og enhver. Den tungsindige unge mand – ”à moustache naissante” (med begyndende overskæg) -, der lige er færdig med sin skole eller som skal på ferie efter en hård militærtjeneste eller med udsigten til en præstegerning på landet, kan udnytte sin tid på en meget bedre måde. Lad ham besøge København i to dage, så fiske sig vej op gennem Norge, rejse hurtigt ned gennem Sverige, svælge i champagne -

første skib kunne sejle igennem til det åbne hav. Fra det tidspunkt blev den benyttet mere og mere, og i året 1856 passerede 1710 skibe kanalen for ud- og indgående, og vanddybden var da otte fod. Som følge af de milde vintre i 1858 og 1859 er åbningen ved at lukke til, og for øjeblikket er der kun fire fod vand.

(Aggerkanalen tilsandede efter en stormflod i 1863, hvorved Thyborønkanalen dannedes, og forsvandt helt i 1877. ovs. anm.).

*** Marryats notat: H. C. Andersen har gjort denne beretning til genstand for et af sine smukke eventyr. Den samme fornemmelse af brødets hellighed synes at have forekommet på Bornholm. Det fortælles, at en kvinde, der i året 1592 talte usandhed, da hun overfor en tiggelseske erklærede, at hun intet brød havde, blev straffet derfor ved at opdage, at alt brødet, der stod i hendes ovn, var blevet til sten. Et af disse brød blev opbevaret i lang tid på museum, og Czar Peter var så forbavset herover, at han fik overladt et stykke.

mère Cliquot - i St. Petersborg, han vil ikke få den andre steder, købe turkiser fra taterne i Moskva - de vil dog alle blive grønne en uge efter - videre til Konstantinopel, sætte næsen indenfor i et harem og blive beskydt, som han senere vil fortælle, og videre, videre, undgå ophold undervejs, løbe hornene af sig, rundhåndet - ikke letsindigt - og vende tilbage til sit eget land og "gøre sin pligt i det embede, som det har behaget Gud at tildele ham".

Men for de lidt ældre, som har været alle vegne og alligevel ikke oplevet noget, som afskyer at blive hvirvlet gennem de pæne egne af Europa for fornøjelsens skyld af et lokomotiv, som hader de tyske kurbade og deres ugudelighed, de, der føler, at de ved og kan bedømme, hvad der er stort og smukt i denne verden, kan tillade sig - uden at miste værdighed - at glæde sig over noget, der måske ikke er førsterangs; som kunne lide at køre gennem et land, at studere dets historie, dets skikke og dets legender, de, der er tilfredse med at tage folk, som de er, der vil foretrække en høflig og venlig behandling og rimelige priser i stedet for smigrende underdanighed og udplyndring, til sådanne mennesker kan jeg med god samvittighed love megen glæde, meget af interesse - særlig i forårstiden - på deres rejser gennem det ældgamle Jylland og de frugtbare havomkransede øer i det danske arkipelag.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Hanherred 1976, side 104-120).

¹ Marryat så den tidligere Sct. Klemens kirke fra den senere middelalder, der på grund af brøsfældighed blev lukket i 1884, nedrevet 1889-90, hvorefter den nuværende kirke blev opført i 1890-91.

² Sort flint.

³ Herregården Oksholm på Øland (Limfjorden).

⁴ Den såkaldte bispegrav, der er dannet af tre forskellige gravminder, består af to parallelt liggende prismedannede kampesten. På den enes skrånflader er der udhugget en helgen og en bisp i fuldt ornat. Gravstenen er dog fra tiden omkring 1200, men må senere være knyttet til sagnet om de skibbrudne. J. P. Trap. Danmark IV udg., bd. V, side 370 og Nationalmuseets "Danmarks Kirker", Tisted Amt.

⁵ I Fabricius Danmarkshistorie IV udg. (1914) bd. I, side 208 kan man læse: Sjørring Borg må være blevet ødelagt samtidig med, at Aggersborg blev stormet og udplyndret i lighed med næsten alle andre kongsgårde på egnen (sommere 1086 efter det mislykkede ledingstog mod England i efteråret 1085), men ifølge V. la Cour og H. Stiesdal: Danske Voldsteder, Tisted Amt, viste Nationalmuseets undersøgelser 1945-1946, at der ikke kan have stået nogen stenbygning på midterhøjen, højst et træårn; der blev ikke gjort noget fund, der kunne oplyse, hvornår eller hvordan et eventuelt forsvarsværk forsvandt. Der var ikke spor af kamp eller brand.

⁶ Der hentydes sikkert til holmen Færgesborg (rettere Færgegårdsborg). Tidligere troede man, at der havde stået en borg på holmen, men Nationalmuseets undersøgelser har vist, at der er tale om et tilflugtssted fra oldtiden.

(V. la Cour og H. Stiesdal: Danske Voldsteder, Tisted Amt).

⁷ Graven rummer en broder med en søster.

⁸ På dette sted i Marryat's beretning følger en længere omtale af sagnet om Liden Kirsten. I fortællende form bringer han en næsten ordret oversættelse af den danske folkevise Kong Valdemar og hans søster. (Danmarks gamle Folkeviser ved Svend Grundtvig 1856, III del, side 97).

Oversætterne har ikke medtaget denne lange passage for ikke at trætte læsere.

⁹ Denne skotske folkevise er oversat af Svend Grundtvig og indgår hans samling: Engelske og Skotske Folkeviser, udgivet 1843 med titlen Viljam og Anna.

¹⁰ I 1831 blev den gamle kirke, der lå ved stranden udenfor Vest-Agger by, erklæret for ubrugelig, da den næsten var undermineret af havet. I 1864 blev den brudt ned og inventaret flyttedes til den nuværende kirke, der opførtes 1838 øst for Øst-Agger. J. P. Trap. Danmark. IV udg., bd. V, side 417).